

Közel a Bibliához

Maradjanak szívedben azok az igék, amelyeket ma parancsolok neked. Ismételd azokat fiaid előtt, és beszélj azokról akár a házádban, vagy akár az úton jársz, akár lefekszel, akár fölkelsz! Kösd azokat jelként a kezre és legyenek fejdíszként a homlokodon. Írd azokat házád ajtófélfáira és kapuidra! (5Móz 6,6–9)

Izráel fiainak a Tórát magukkal és magukban kellett hordozniuk: otthon, az úton, lefekvéskor, felkeléskor, kezükre és homlokukra kötve, ajtó- és kapufélfákra felírva. Egész életüknek a Tóra közelében kellett történnie. Isten ugyanezt várja el mai gyermekeitől, tőlünk keresztyénektől, különösen szolgálóitól. Az írott Igére nézve azt, hogy a Bibliát ne csupán munkaeszköznek tekintsük – mert nyilván az is –, hanem hogy állandóan közelében legyünk, hogy egész életünket meghatározza. Szolgálatunkra és magánéletünkre nézve a deuteronomiumi kötelezés felénk is szól: „... nagyon közel van hozzád az Ige, a szádban és a szívedben van, teljesítsd hát azt” (5Móz 30,14).

Természetesen ez a kijelölt Biblia-év arra is jó, hogy a Bibliából meghallott üzenet eljusson azokhoz, akik az egyházhoz csak lazán vagy sehogy sem kapcsolódnak. Ha ez akár csak kismértékben és területen is megtörténik, akkor értelmes volt Biblia-évet tartani, ha nem, akkor az lesz a sorsa, mint minden kampánynak, elhal a lelkesedés s kampánycsend áll be. Azt persze meg lehet tenni – s ezt akár kezdeményezésnek, javaslatnak is tekinthetjük –, hogy a bibliai ciklusoknak (teremtés, sabbátév) megfelelően, minden hetedik esztendőben Biblia-évet tartunk.

Kezdetben volt az Ige, Isten elindította egy úton, amelynek most két nagyobb szakaszára, irányára figyeljünk. Az elsőben főleg mi, lelkipásztorok vagyunk érdekeltek: Isten szólt, szava a történetekben Igévé lett. A tanúk szóban bizonyosságot tettek a megtapasztalt történetekről, apák a fiaknak, tanítók a tanítványoknak adták át, s az Ige elindult a szájhagyományok útján. Akik ezt leírták, majd megszerkesztették, azok már egy érinthetetlen, úgymond kanonikus Igét hagytak az utódokra. A fordítók pedig gondoskodtak arról, hogy az Igét mindenki megértse. A Biblia nem ezektől a többé-kevésbé tudós bizonyágtétevektől kánon, hanem mert előállításának minden mozzanatában munkálkodott bennünk Isten Szentlelke. Így kerül a Biblia munkasztalunkra, s készülünk az igehirdetésre. A kérdés az, mennyire értettük meg a kezdetben elhangzott Igét, s mennyiben tudtuk átadni a gyülekezetnek. Erről az útról fogok beszélni az előadás első részében. Az út második szakasza látszólag rövidebb: az Igének el kell jutnia életünk központjába, gyakori bibliai szóhasználattal, szívünkbe, s lehet, hogy ez a szakasz mégis hosszabb. Erről lesz szó az előadás második részében.

A Biblia útját be kell járni, s tudjuk, hogy mind a két szakasz egyformán hozzátartozik lelkipásztori habitusunkhoz. Ha hiányzik a szöveg megértése, ha képességeink szerinti tudós törekvéseinkben nem találjuk meg az igazi jelentést, nem Isten üzenete

jut el szívünkbe. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a meg nem értett, félreértett Ige által Isten nem munkálkodhat bennünk. A Lélek tévedéseinket, kihagyásainkat is felhasználhatja arra, hogy életünket, szolgálatunkat meghatározza. De ez nem mentesít az írástudói kötelesség alól, hogy tudakozzuk az írásokat. Ha pedig eljutottunk a szöveg megértéséig, ha igehirdetéseinkben valóban azt az üzenetet adjuk át, amelyet a bűnből kihámoztuk, de az Ige ott marad az íróasztalunkon, ha csak a szószéken hirdetjük, hiteltelenné válunk a gyülekezet előtt, s egész keresztyénségünk kérdésessé válik. A páli szívből/színből prédikálás nehéz kérdése ez (Fil 1,18).

Kezünk ügyében

Református lelkipásztor számára természetes, hogy a Biblia állandóan kézügyben: kezünkön, homlokunkon, ajtófélfánkön legyen, hiszen ez igehirdetésünk forrása. Az egyház és az egyházban tanító teológia szakmai igényként is elvárja a lelkipásztoroktól a biblicitást, a lelkipásztorok viszont elvárják az egyházi vezetéstől és a teológiai intézettől, hogy ehhez megadják a segítséget az oktatásban, a szaksajtóban, a továbbképző tanfolyamokon, tudományos értekezleteken.

Egypár évvel ezelőtt papírra vettem eszme-futtatásomat arról, hogyan képzelem el a teológiai munkát: a laboratóriumi, a műhelyi és a szolgálati fázisokban.¹ Az országos vagy Kárpát-medencei magyar református teológiai *laboratórium* azt jelentené, hogy néhány személy – nem több, mint szakonként egy-egy, tehát összesen 5-6 –, akik tudósi vénával rendelkeznek, olyan kutatásokat végeznek, amelyek elősegítik a szolgálatot. A *műhelymunka* magának az igehirdetésre készülő lelkipásztorok feladata, s a bibliai tudományok területén ez az exegézis, izagógika, kortörténet, hermeneutika munkaszakaszait jelenti. A *szolgálati* fázisban már a homiletikai elveket kell alkalmazni. Ebben új megoldás csupán a laboratórium felállítása. Ha az igehirdetésre készülő lelkipásztorok kétségei vannak a textus megértése felől, a „központi laboratóriumhoz” fordul, elektronikus posta útján felteszi kérdését, s rövidesen megkaphatja a választ. Ilyen (még) nincs, s maradnak a tudományban öregebbek, a teológiai tanárok, mint „szükség-laboratóriumok”, akik bizonyára nem tagadják meg a segítséget.

Egy rövid kitérőben a lelkipásztorok tudományos munkásságának szubjektív lehetőségeiről fogok beszélni. Amikor a teológiai intézet kibocsátja végzettjeit, nem kiveti abba az életbe, amelyben a lelkipásztor magára hagyatva érzi magát, hanem beveti a tudományok sűrűjébe, s kötelezi az önálló kutatásra. Meg vagyok győződve, hogy a „nekünk adatott kegyelem szerint különböző ajándékaink vannak”, s Pál ide sorolja a prófétálást és a tanítást (Róm 12,6–7). Az ajándékok mértékében is különbözünk, de minden lelkipásztor kapott valamilyen kegyelmi ajándékot valamilyen mértékben. Bizonyára a biblikum az a szakterület, amelyhez az elsődleges források kéznél vannak, s amelyre nézve minden lelkipásztor kezdhet tanulmányozást. Lehet, hogy ez csupán textuáriumi összeállításáig terjed, lehet, hogy csak arra, hogy például bibliai szövegek

---

¹ Kozma Zsolt: Teológiai tudományosság. *Az Út* 2006. 5–8.

öt-hat fordítását veti össze és von le következtetéseket, s hiszem, hogy sem Isten, sem az egyház nem is kíván tőle többet. Az a lelkipásztor, aki arra hivatkozva nem végez semmilyen tudományos munkát, hogy neki nincs erre tehetsége, valószínű, hogy leértékeli önmagát, de az is lehet, hogy ez csupán ürügye a semmittevésnek. Tudom, hogy szép számmal vannak olyanok, akiknek egyszerűen nincs idejük a kutatásra, s ezt valós indoknak kell tartanunk.

A lelkiismeretesen készülő igehirdetőnek sokszor van egy olyan lelkiállapota, amit én *hívó bizonytalanságnak* nevezek, s abból adódhat, hogy nem győződött meg, hogy valóban azt közvetítette a gyülekezetnek, ami Isten üzenete. Ezt belső kérdésként felteheti magának, mielőtt felmenne a szószékre és miután lejön onnan. Tudom, ez nem okoz lelkiismereti válságot, de töprengést igen. Ha az igemagyarázó felhasználta – valljuk be – kevés héber és görög nyelvi tudását, ha átnézte a számára elérhető kommentáriródmalmat, lexikonokat, szókönyveket, fordításokat és mégis úgy érzi, hogy nem azt adja át, amit Isten üzen, hinnie kell, hogy Isten nem fogja felróni melléfogásait, s imádkoznia kell, hogy a Lélek munkálkodjék tudatlansága ellenére is. Sokat számíthat idősebb, a tudományban jártasabb lelkipásztortársak segítsége. Legtöbbször egyheti készülésünk alatt nincs időnk arra, hogy kérdéseinkkel felkeressük őket, mint ahogyan arra sincs időnk, hogy forrásanyagot szerezzünk be könyvtárakból vagy máshonnan, de utólag megtehetjük, s ez megnyugtató lehet, vagy arra indíthat, hogy tévedéseinket később helyrehozzuk. S ott van az internet és az említett elektronikus posta, amely, mint Istennek korszerű eszköze, közel hozhatja hozzánk a Bibliát.

Előadásom első részének utolsó pár mondatában arról fogok beszélni, hogyan kell értékelnünk a hozzánk közeli Bibliát. Csupán két szempontra térek ki, amelyeket figyelmeztetésnek és tisztázásnak szánok.

– *Elvonatkoztathatom magától Istentől*, úgy gondolom, hogy csupán én keresem az üzenetet, csupán a Biblia üzen nekem. Ezzel létrejöhet egy oda-vissza viszony, amely azonban rövidzárlat, mert magát az áramforrást, Istent kapcsolja ki. Jellegetesen írástudói hiba, adott esetben bűn. Jézus a zsidók szemére veti, hogy tudakozzák, kutatják az írásokat és úgy vélik, hogy azokban van örök életük, de nem akarnak hozzámenni, pedig ő maga az élet (Jn 5,39–40). A kérdés: az Ószövetség vagy Jézus, de ez nem valószínű alternatíva, mert Jézus nem azt akarja mondani, hogy az írásokat félre kell tenni és úgy menni hozzá, hanem azt, hogy az írások arra jók, hogy hozzá vezessenek. Ha a Bibliát függetlenítjük Istentől, akkor bálvánnyá válik, a bálvánnyal pedig az a baj, hogy autonóm istennek tekintük, az igaz Isten helyett imádják, jóllehet – Pál szavaival élve – csupán úgynevezett isten (1Kor 8,4–5). „Az ige azt üzeni nekünk”, „az igének az a mondanivalója” stb. gyakori szóhasználatunkat nem minősítem eretnekségnek, csupán tévedésnek, mert számunkra egyedül a Szentháromság-egy Isten üzen, csak Neki van mondanivalója, a Biblia pedig az ő egyedüli mindenkori és mai eszköze, hogy ezt megtegye. A Bibliának nincs önálló léte, az autonóm Biblia nem Szentírás. Persze lehet hasznos, például a történelemtudomány, a költészet számára, s nem irigyeljük ezeket a tudományokat, művészeteket, sőt, ha eredményeik tárgyilagosak, főleg ha pozitívek, örvendünk és büszkék is vagyunk. De minket az életre, az új életre, az örök életre szóló üzenet érdekel, s ezt csak Isten az ő Lelke által adja és cselekszi meg. A

Szentháromság-egy Isten harmadik létformája, a Lélek által munkálkodik bennünk, s ebben a Biblia az ő áldott és egyedüli eszköze. Ahelyett, hogy azt mondanók: a Biblia a Lélek által hat, helyesebb így fogalmaznunk: a Lélek a Biblia által hat.

A másik, az egyházon kívül, de belül is többször visszatérő kérdés a Biblia *hitelességének a kétségbe vonása*. Isten az ő gyermekei kezébe adott egy, a Lélek által ihletett, az egyetemes Egyház által elfogadott kanonikus könyvgyűjteményt. Mind teológiai tudományosságunk, mind személyes életünk számára ez irányadó, ez Isten igaz beszéde, ez a Szentírás. Vannak tévedések a Bibliában? A természettudományok, a történelemírás felfedezhet tévedéseket, de ezek az üzenetet nem érintik, s természetes, hogy a valós vagy látszólagos ellentmondásokat nem visszük a szószekre. Évtizedekkel ezelőtt az egyik teológiai tanár a szószeiken egy bibliai útleírás adatait tévesnek minősítette. Hiba volt tehát, s meg is kapta egyik tanártársától a kemény figyelmeztetést. A bibliai történelem kérdéséről 1938 és 1943 között heves teológiai vita zajlott az ún. kanonikus, azaz a Bibliában leírt és a szubkanonikus történelem kérdésében.² A magam részéről vallom, hogy a Bibliában leírt történelem, azaz a kanonikus történelem az Ige hordozója, erről kell prédikálni. Az általános történelemírás, de még az említett teológiai laboratórium is megállapíthatja, hogy az események másképpen történtek – és akkor keresni kell, hogy a szentíró miért írta le így –, de ez nem mehet az üzenet rovására. Dőreség kimondani, hogy a bibliai leírás azért valótlan, mert más források ezt nem erősítik meg. Talán csak kivételes esetekre vonatkozik, de ha fennáll, hogy egy bibliai és egy nem bibliai adat ellentmond, miért állítjuk hirtelen azt, hogy a bibliai valótlan, a másik pedig igaz? Persze megtörténhet, hogy a történeti, földrajzi, biológiai adatok megjelölései tévesek, s a kor tudósainak ismerethiányából adódhatnak, de ez nem érintheti az üzenet hitelességét. Ez azt is jelenti, hogy a lelkipásztor mint tudós és mint igehirdető a Biblia közelében él.

Legyenek a szívedben

Mi prédikátorok, előadók, tanulmányírók legtöbbször jelöljük ugyan a tárgyat, amit fejtegetünk, megmondjuk, hogy *mi az*, de adósok vagyunk a felelettel, hogy *mit jelent az*, amiről beszélünk. Eddig is arról volt szó, hogy mit jelent a Biblia, előadásom második részében még inkább erre a kérdésre próbálok felelni.

A hithű izraelitának a Tóra előírásai szerint kellett élnie, s Isten írott Igéjének, a Bibliának számunkra is ilyen élet-meghatározóvá kell lennie. Az 5Móz 6,8–9-ben³ felsorolt külső jelek nem csupán mások számára jelzik, hogy aki azokat hordozza, az Isten elkötelezettje, hanem befelé irányuló igényt is támasztanak: valóban így kell élni. A kis dobozkákba (φυλακτήριον) tett, pergamenre írt ígéket imaszíjjal (arámul töfillin) a kézre kellett kötni jelként (אֹת) és a homlokra erősíteni fejdíszként (טַטְמֶת).

---

² Tunyogi Csapó András a kanonikus történelem, Pákózdly László Márton a szubkanonikus mellett érvelt. A vita anyaga megjelent a *Theológiai Szemle*-ben (1938. 91–103.; 1942. 162–177.; 1943. 1–24.) és a *Csikész Sándor Emlékkönyvben* (4. k., 200–216.).

³ Hasonlóképpen 2Móz 13,16; 5Móz 11,18–20.

A *kézre*, tulajdonképpen a bal felső karra kötött ígék azt jelentették, hogy ott közel vannak a szívhez, s azt is, hogy munka közben emlékeztessenek. Készülünk, forgatjuk a Biblia lapjait, keressük a textust, az utaló helyeket, osztjuk a szeretetsomagokat, kezet fogunk a hívekkel, átöleljük szeretteinket, és ugyanezt a kezet tartjuk, vagy nem tartjuk fel, amikor egyházi vagy közügyekben szavazunk. Mindezekben valóban a szívhez közeli ígék határoznak meg?

Az ígék a *két szem között* (homlokon) láthatóvá tették, hogy aki hordja, kegyes izraelita. Bibliikus jó cselekedeteinket az embereknek látniuk kell, nem hogy hivalkodjunk ezzel, hanem hogy dicsőítsék a mennyei Atyát. A homlokra írt ígék azt is jelenthetik, hogy egész gondolkodásunkat – a homlok mögött az agyunk van – a Biblia szabja meg. Valamikor egy idős lelkipásztor prédikációját bibliai idézetekből állította össze. Dicséretes, de nem erről van szó, hanem a textusszerűség követelményén túl, illetve a mellett, arról az igényről, hogy az egész prédikáció bibliikus szemléletű legyen.

Az *ajtófelre* és a *kapukra* írt ígék is azt tudatják a belépővel, hogy a vendég Tóratisztelő házba lépett. Templomkapukra bibliai ígéket szoktak felírni, de a parókia kapuján is ott kellene lennie nem csupán egy bibliai versnek, de átvitt értelemben az egész Szentírásnak. Nem dicsekedve, hanem keresztyén alázattal hirdetve, hogy azokon belül olyan háznép lakik, amelyben az apa a Bibliát „gyakorolja fiaival” (6,7), s a héber (יָדָבֵר) ige észbe vésést jelent.

A lelkipásztor nem viszi mindig magával, zsebében, táskájában a Bibliát, hanem magában hordozza, amikor *házában ül, az úton jár*, amikor *lefekszik és felkel* (6,7); így is fogalmazhatunk: életének egész idejében, a magánéletben és a családban éppúgy, mint a nyilvánosság előtt, a közéletben. Hamis, mert nagyon sokszor bűnöket takar az a szemlélet, hogy mi a szószeiken, vasárnap lelkipásztorok vagyunk, máskor magánszemélyek. A lelkipásztor biblicitása többet jelent annál, amit a szektásoktól hallunk, akik úton-útfélen, többé-kevésbé találóan „beidéznek” egy-egy bibliai mondatot. A Bibliával átitatott lelkipásztori habitusnak ki kell sugározni a emberek felé, igen, úton-útfélen. Az előbb idézett mondattöredék elsősorban Isten parancsa, de a gyülekezet tagjai is elvárják, hogy bibliikus életű pásztoruk legyen, s erről az igényről mi magunk sem mondhatunk le.

A Biblia bennünk van, nem külön az egyes mondatok határozzák meg életünket, hanem az egész Szentírás. Lelkipásztoroknál ez elengedhetetlen... de nem elég. Maga a Biblia nem alany, s ha mégis valamilyen cselekvésre indít, az csak egy olyan automatizmushoz, törvényességhez vezet, amelynek a sokszor felhozott példái az írástudók és a farizeusok. A keresztyén bibliikus életvitelnek a forrása nem maga a Biblia, hanem az, aki élő valóságként akar belülről meghatározni. Jézusnak, a már idézett, ellenfeleit bíráló intése felénk ma így hangzana: Tudakozzátok az Írásokat..., s ha elsajátítottátok, akkor jó keresztyén farizeus, írástudó válik belőletek. Bibliai feliratokat szegeztek irodátok falaira, lókusharcot tudtok vívni a szektásokkal, idéztek, érveltek, bibliaismeretek segít a textusválasztásban, ... de nem akartok hozzám jönni, hogy életetek legyen. Ezek az ígék legyenek a te szívedben – ezt Pál a keresztyének számára így fogalmazza meg: lakozzék Krisztus hit által a ti szívetekben (Ef 3,17, lásd Gal 2,20). Jn 5,39–40 szövegéhez két megjegyzést kell tennem. Először azt, hogy a „tudakozzátok” nem fel-

szólító, hanem kijelentő mód,⁴ erre nem is kell az írástudókat biztatni, mert állandóan ezt teszik. Másodszor azt, hogy Jézus nem azért feddi meg ellenfeleit, mert keresik a szöveg értelmét, hanem mert életvitelük nem felel meg ennek. Így is fogalmazhatnánk: ott van kezükön és homlokukon, de nincs ott szívükben. Ugyanezt a képmutatást leplezi le egy másik beszédében: az írástudók „megszélesítik homlokszíjjaikat” (Mt 23,5,28, lásd 2Móz 13,9; 5Móz 11,18–20), mutogatják kegyességüket, de belül rakva vannak képmutatással és törvénszegéssel.

Isten elindította az ő Igéjét egy úton: a Sínai-hegyről, a boldogmondások hegyéről, s az út végállomása bennünk van; azt akarja, hogy a Biblia kerüljön életünk központjába, mint ahogyan ószövetségi népétől is ezt várta: ezek az igék *legyenek a te szívedben*.⁵ És még többet, azt, hogy a Biblia által maga az *élő Ige* hassa át életünket. Nem kívülről erőszakolja reánk, hanem azt akarja, hogy belső igényként, önkötelezésként hassa át életünket. Nem legyőzni akar a törvény szigorával, fenyegetésekkel, hanem szeretettel meggyőzni. Megégeti velünk a sokszor keserű (a törvény kemény és keserű) tekerest, hogy édes mézzé váljék bennünk. Így kell, és csak így érdemes szólni „ezeket az igéket” (Ez 2,9–3,3).

Tekintettel arra, hogy a Biblia munkaeszközünk, az utat így is jelölhetjük: a kéztől a szívig, a homloktól a szívig, az ajtóféltől a szívig..., az íróasztalunktól, a szószéktől életünk központjáig. Ezt az utat nem automatikusan teszi meg, és nem is a mi akaratumk, elfogadókészségünk nyitja meg a kapukat – bár Isten ezeket is fel akarja használni –, hanem a Lélek sodorja felénk. A szél fúj, nem tudod, honnan jön és hova megy: így van mindenki, aki Lélektől születik. Ennek kell megtörténnie minden mai törvénytisztelő, írástudó Nikodémus életében. Azt mondtam, hogy az Istentől kiinduló Igének a szívünkben van a végállomása, de ezt úgy értem, hogy a már meggyőzött szív indít az ő akarata szerinti cselekvésre, azért van a szívünkben, hogy teljesítsük azt, ahogyan Mózes ötödik könyvében többször is olvasható (pl. 7,12; 16,12; 23,23; 30,14; 31,12).

Naponként a gondolkodás, beszéd, cselekvés keresztútjában vagyunk, fel kell tenünk a „merre” kérdést, s a választ egyedül Istentől várjuk, aki Lelkével munkálkodik bennünk, s a Biblia eszközével mutatja meg az ő akarata szerinti igazi utat az életre, az új életre, az örök életre.

Elhangzott Nagyváradon, a Királyhágómelléki Egyházkerület Lelkészszerkezletén, 2008. szeptember 24-én és Illyefalván, az Erdélyi Egyházkerület Lelkészszerkezletén, 2008. október 9-én, a „Biblia éve” alkalmából.

---

⁴ Nyelvtanilag a görög ἐπαυνάω és a magyar „tudakozni” igék indicativusa és imperativusa azonos formák. Az írásmagyarázók mind egyetértenek abban, hogy itt indicativusról van szó. Lásd pl. Bolyki J.: *Igaz tanúvallomás. Kommentár János evangéliumához*. Bp., 2001. 165. A görög igének a héber שרר felel meg, ami sajátosan a szöveg belső jelentésének a keresésére utal.

⁵ Az Ószövetségben, különösen Mózes ötödik könyvében gyakori parancs, hogy a törvény, az ige legyen Izrael fiainak a szívében, vegyék szívükre, ne távozzék el szívükből stb. (pl. 4,9; 4,29; 4,39; 8,2; 30,1; 30,14). Feltételezik, hogy eredetileg a mellen, tehát a szív fölött hordott amulettől van szó. Így pl. Veijola, T.: *Das 5. Buch Mose*. Kap.1,1–16,17. Göttingen, 2004. 479. Lehet, hogy így volt, de az Ószövetségben már átvitt értelemben fordul elő, ahogyan a gyakori szív-lélek szókapcsolás mutatja.